

УДК 658.17:336.717.063

JEL Classification: D23

Круш П.В.

кандидат економічних наук, професор

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Прокопенко Я.Г.

аспірант

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ»

Стаття присвячена дослідженню теоретичної сутності поняття «трансакційні витрати». В роботі приведено необхідність ґрунтовного дослідження поняття трансакційних витрат. Авторами визначено, що в сучасних ринкових відносинах, які на даному етапі динамічно розвиваються, питання забезпечення, підтримки контрактних договорів та зобов'язань є надзвичайно актуальним для більш глибоких досліджень. В статті розглянуто еволюцію поглядів щодо категорії «трансакційні витрати», а саме визначено хронологію виникнення та розвитку трансакційних витрат. Виділено підходи до трактування категорії «трансакційні витрати». Авторами з'ясовано сутність трансакційних витрат як на макро, так і на мікрорівні та при їх консолідації, що в подальшому дасть змогу розробити механізм щодо управління ними. Наведено визначення вітчизняних і зарубіжних учених щодо поняття «трансакційні витрати». Проведене дослідження дає змогу зробити узагальнення поняття «трансакційні витрати». Авторами досліджено процес формування сукупності окремих елементів трансакційних витрат.

Ключові слова: трансакційні витрати; трансакція.

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкових відносин важливе значення мають витрати, що забезпечують взаємовідносини між суб'єктами зовнішнього та внутрішнього інституціонального середовища, які справляють значний вплив на рівень розвитку вітчизняних підприємств, а, отже, і на ефективність національного господарства країни. Праці багатьох вчених розкривають різні погляди на сутність категорії трансакційних витрат. На сьогодні, інституціональне середовище характеризується збільшенням обсягу інформації, посиленням конкуренції, відбувається зростання частки, урізноманітнення складу та структури трансакційних витрат. Саме тому поняття трансакційних витрат на підприємстві є актуальним, зокрема, виникає потреба у з'ясуванні сутності трансакційних витрат як на макро, так і на мікрорівні, що в подальшому дасть змогу розробити механізм щодо управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності поняття трансакційних витрат присвячено досить значна кількість праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них можна відмітити наукові праці таких вчених, як: Р. Коуз, Д. Норт, Дж. Коммонс, К. Ерроу, В. Кокорєв, Л. Базалієва, О. Шепеленко, Р. Капелюшников, Г. Клейнер, Макалюк І. та ін. Однак, зважаючи на значну кількість трактувань категорії «трансакційні витрати», варто дослідити еволюцію та узагальнити дане поняття.

Мета. На основі викладеного, метою статті є дослідження та аналіз різних дефініцій поняття «трансакційні витрати».

Відповідно до зазначеної мети, в роботі поставлено та вирішено наступні завдання: визначено хронологію виникнення та розвитку трансакційних витрат; визначено етапи розвитку теорії трансакційних витрат; досліджено та проаналізовано різні підходи до визначення поняття «трансакційні витрати».

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, починаючи дослідження трансакційних витрат, варто визначити, що на мікроекономічному рівні розрізняють два види витрат: трансформаційні (або як їх називають витрати виробництва) і трансакційні. Перший вид безпосередньо пов'язаний з виробництвом. Наприклад, витрати на сировину та матеріали, заробітна плата та нарахування, амортизація, загальновиробничі витрати, адміністративні та ін. Базовим для розуміння трансакційних витрат є поняття трансакція. Трансакція – це переміщення економічного блага або прав на нього від одного економічного суб'єкта до іншого [1]. Трансакції відносно підприємства можуть бути зовнішніми або внутрішніми. Саме тому трансакційні витрати розглядають як на макро, так і на мікроекономічному рівнях.

Поняття «трансакційні витрати» як економічної категорії є значним досягненням розвитку економічної теорії ХХ ст. Визнання процесу взаємовідносин між економічними агентами з метою набуття вигоди та забезпечення успішної реалізації таких взаємовідносин дало змогу розглядати договірні відносини під новим кутом. Етапи розвитку теорії трансакційних витрат зображено на рис. 1.

Варто відзначити, що до ХІХ ст. в науковій теорії домінували погляди представників класичної школи. А. Сміт, Д. Рікардо та їх послідовники розглядали ринок як досконалий механізм. Аналізуючи технологічні й фізичні обмеження ресурсів, вони припускали наявність повної, достовірної та доступної інформації про ринок, вважали нульовими витрати на здійснення продажу й закупівлю продукції, не враховували затрат на здійснення угод. Класики відкидали існування певних суспільних інститутів, які перешкоджають миттєвому обміну товарів і послуг без будь-яких втрат[2].

Уперше поняття трансакційних витрат було введено в науковий обіг у 30-ті роки ХХ ст. американським економістом Р. Коузом у праці «Природа фірми», у якій акцентував увагу на тому, що кожного разу при укладанні угоди «необхідно проводити переговори, здійснювати нагляд,

налагоджувати взаємозв'язки, ліквідувати розбіжності», що в свою чергу зумовлює додаткове витрачання коштів. Такі витрати Р.Коуз називає «витратами використання ринкового механізму» або «витратами ринкових трансакцій» [3].

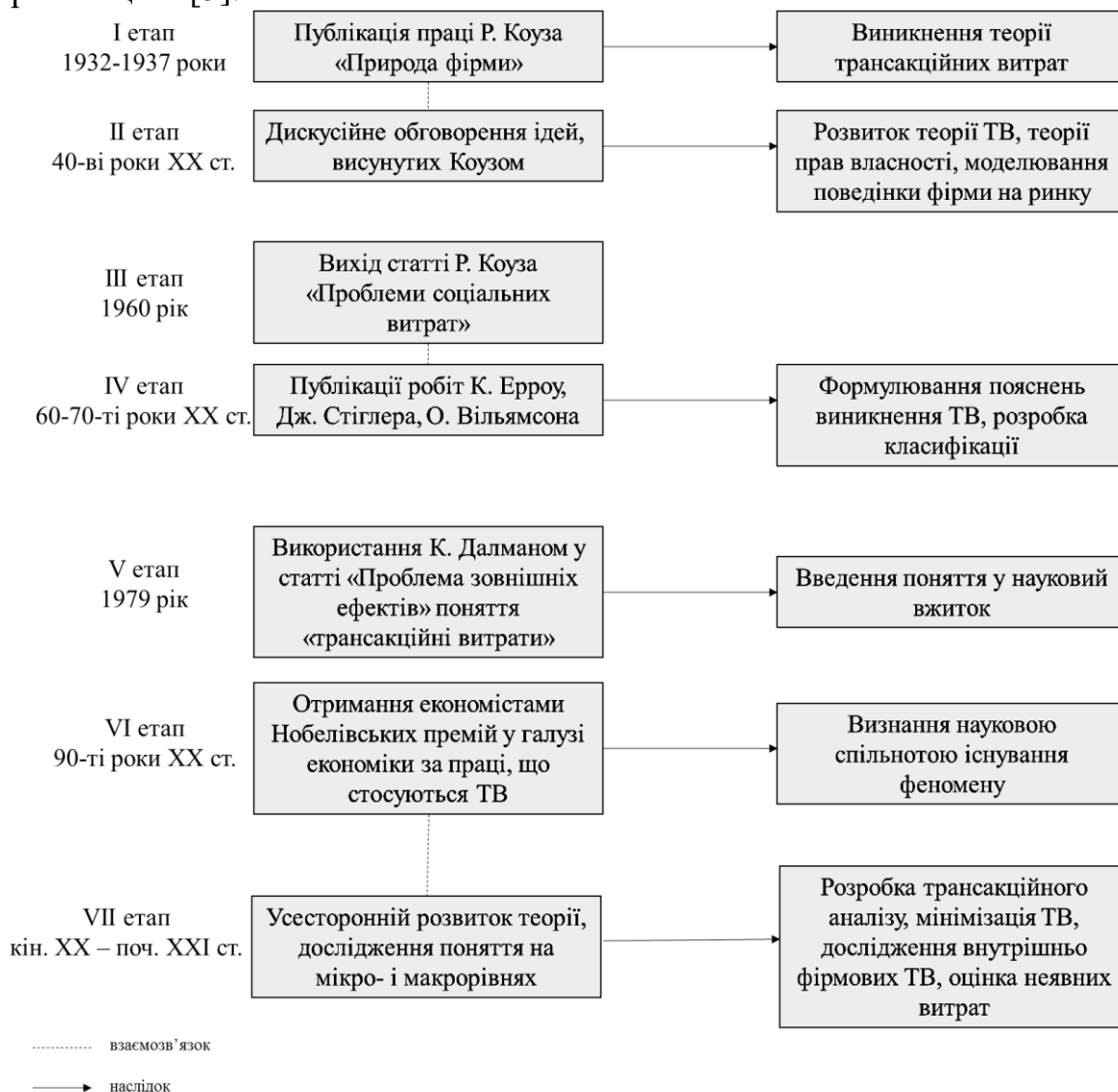

Рис. 1. Етапи розвитку теорії трансакційних витрат [2]

Ідею Р. Коуза продовжив Ю. Ніханс, який стверджував, що трансакційні витрати можуть існувати тільки в ринковій економіці [4]. В свою чергу, К. Ерроу заперечив такому підходу і на макроекономічному рівні трансакційними визначає витрати експлуатації економічної системи [5]. Крім Ерроу, про існування трансакційних витрат не тільки в ринковій економіці, але і в альтернативних системах економічної організації, зокрема і в плановій економіці, стверджували Г. Демсец, С. Чанг, А. Алчіан.

З точки зору А. Шастітко трансакційні витрати – це відносна цінність ресурсів, які використовуються для планування, адаптації та контролю за виконанням задач у різних структурах, які впорядковують відносини між економічними агентами, що обмінюються правами власності [6]. В свою

чергу С. Малахов твердить, що трансакційні витрати – це ціна, яку платить будь-яка економічна система за недосконалість своїх ринків [5].

Деякі вчені визначають трансакційні витрати на мікроекономічному рівні. Т. Фішер називає їх специфічними витратами з налагодження і здійснення передачі товарів, послуг, майнових прав, що здійснюються між юридичними і фізичними особами [7]. За визначенням М. Дженсена, трансакційні витрати є витратами моніторингу за поведінкою агента та витрати його самообмеження [5]. На думку В. Токарева трансакційні – це витрати часу та інших цінних ресурсів підприємства на різноманітні контакти зі своїм зовнішнім оточенням, а також внутрішні комунікації: на контакти з податковими та іншими державними органами, на спілкування зі своїми покупцями, постачальниками, партнерами і т.д. [8]. С. Барсукова трактує трансакційні витрати як такі, що пов'язані з обслуговуванням контрактних відносин, а також передачею, специфікацією та захистом права власності [9].

Також є дослідники, які в своїх визначеннях поєднують макро- та мікроекономічні рівні трансакційних витрат. Зокрема, Г. Демсец визначає трансакційними витрати будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням цінового механізму [5]. За Д. Норттом трансакційні – це витрати, що складаються з оцінки корисних властивостей об'єкта обміну і витрат забезпечення прав і примусу їх дотримання [10].

Окремої уваги потребує дослідження праць О. Вільямсона, який розділив трансакційні витрати на 2 категорії [11]:

– передбачувані (ex-ante) витрати: витрати на збір інформації, переговори, пов'язані з підписанням договору та інші витрати, що виникають до прийняття договору;

– фактичні (ex-post) витрати: витрати на контроль або досягнення виконання зобов'язань, що виникають після угоди.

Дослідивши природу виникнення та різні підходи до визначення трансакційних витрат, можна підсумувати, що трансакційні витрати – це витрати на організацію взаємовідносин економічних суб'єктів, які включають будь-які необхідні витрати ресурсів, які не спрямовані безпосередньо на виробництво економічних благ, але забезпечують успішну реалізацію даного процесу.

Висновки з проведеного дослідження. Введення поняття «трансакційних витрат» вважається значним теоретичним досягненням, адже завдяки йому визначено додаткові неявні витрати суб'єктів на забезпечення та обслуговування їх взаємовідносин. Водночас розвиток теорії триває й сьогодні. В ринкових відносинах, які на даному етапі динамічно розвиваються, питання забезпечення, підтримки контрактних договорів та зобов'язань є надзвичайно актуальним для більш глибоких досліджень.

Список використаних джерел

1. Грязнова А. Г. Микроэкономика: практический подход / ред. А.Г. Грязновой и А.Ю. Юданова. 5 изд., стер. – М. : КНОРУС, 2009. – 704 с.
2. Садовська І. Теорія трансакційних витрат: генеза і сучасність / І. Садовська, Ю. Биховець // Економіст. – 2012. – № 4. – С. 64-66. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_4_17.
3. Coase R.H. The nature of the firm/R.H.Coase // Economics. – 1937. – V.4 (5).
4. Niehans J. Transaction Cost / J. Niehans // The New Palgrave. A Dictionary of Economics.– London : Macmillan Press, 1987. – P. 676.
5. Макалюк І. В. Еволюція поглядів щодо сутності категорії «трансакційні витрати» / І. В. Макалюк // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.6. – С. 219-224
6. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория / А.Е. Шаститко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
7. Фишер Т. М. Координация управления качеством в свете теории трансакционных издержек [Электронный ресурс] / Т. М. Фишер. – Режим доступа : <http://www.ptpu.ru>
8. Токарев В. Трансакционные издержки / В. Токарев. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mc-ma.narod.ru/mc-ma/mc-ma5/ceo5.htm>
9. Барсукова С. Ю. Трансакционные издержки вхождения на рынок предприятий малого бизнеса / С. Ю. Барсукова // Проблемы прогнозирования. – 2000. – № 1. – С. 108-119.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
11. Вільямсон О.Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / О.Е. Вільямсон ; Наук. ред. укр. перекладу: С. Бушуєв. – К.: «АртЕк», 2002. – 472 с.

Круш П.В.

кандидат экономических наук, профессор

КПИ им. Игоря Сикорского

Прокопенко Я.

аспирант

КПИ им. Игоря Сикорского

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ
«ТРАНСАКЦИОННЫЕ ИЗДЕРЖКИ»**

Статья посвящена исследованию теоретической сущности понятия «трансакционные издержки». В работе приведена необходимость основательного исследования понятия трансакционных издержек. Авторами установлено, что в современных рыночных отношениях, которые на данном этапе динамично развиваются, вопрос обеспечения поддержки контрактных договоров и обязательств является чрезвычайно актуальным для более глубоких исследований. В статье рассмотрена эволюция взглядов относительно категории «трансакционные издержки», а именно определено хронологию возникновения и развития трансакционных издержек. Выделены подходы к трактовке категории «трансакционные издержки». Авторами установлено сущность

транзакционных издержек как на макро-, так и на микроуровне и при их консолидации, что в дальнейшем позволит разработать механизм по управлению ими. Приведены определения отечественных и зарубежных ученых относительно понятия «транзакционные издержки». Проведенное исследование позволяет сделать обобщение понятия «транзакционные издержки». Авторами исследован процесс формирования совокупности отдельных элементов транзакционных издержек.

Ключевые слова: транзакционные издержки; транзакция.

Krush P.V.

PhD of Economics, professor

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Prokopenko Ya.

PhD candidate

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

THEORETICAL BASIS OF DEFINITION OF CONCEPT "TRANSACTION COSTS"

The article is devoted to the study of the theoretical essence of the concept of "transaction costs". The paper thoroughly explores the concept of transaction costs. The authors state that in modern market relations, which at this stage are dynamically developing, the issue of providing, supporting contract contracts and commitments is extremely relevant for more in-depth research. The article examines the evolution of views on the category of "transaction costs", namely, the chronology of the emergence and development of transaction costs is determined. Approaches to treating the category "transaction costs" are highlighted. The authors find out the essence of transaction costs at both macro and micro levels and in their consolidation, which will further enable them to develop a mechanism for managing them. The article defines the definition of "transactional costs" by domestic and foreign scientists. The conducted research makes it possible to generalize the notion of "transaction costs". The authors study the process of forming a set of individual elements of transaction costs.

Keywords: transaction costs; transaction.

Круш П.В.

kafedra-ep-fmm@ukr.net

Прокопенко Я.

yaroslavka0604@gmail.com